

UDC (УДК) 343.3

Богданова Марія Петрівна,
аспірант наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна)
e-mail: anitablake@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8340-9068

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено питання генезису кримінальної відповідальності за втручання в діяльність державного діяча на українських землях. Розглянуто проблематику законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за втручання у діяльність державного діяча в історичних правових джерелах, що діяли на українських землях, а також у Кримінальному кодексі України. Запропоновано періодизацію історичного розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча в Україні.

Ключові поняття: кримінальна відповідальність, історія кримінального права, державний діяч, втручання в діяльність.

Bogdanova Mariia,
Postgraduate Student of the Scientific Laboratory
on Crime Counteraction of the Educational and Research Institute № 1,
National Academy of Internal Affairs
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: anitablake@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8340-9068

GENESIS OF THE CRIMINAL LIABILITY FOR INTERFERING STATESMAN'S ACTIVITY IN UKRAINE

Abstract. The issue of the genesis of criminal liability for interfering in the activities of a statesman in Ukraine is considered. At the beginning the author carries out the analysis of the latest research works on the theme and deals with the fact that the question examined has not been included in publications before. Undoubtedly, the criminal liability for interfering statesman's activity cannot be analysed without studying the historical dimension of its evolution. The historical sources of criminal law in the Ukrainian territories are mentioned. During different historical periods the Ukrainian territories were under the rule of various states which enforced different legislative acts. The author dwells on the most significant historical sources of criminal law which have had implications for modern national law of Ukraine. The perception of the criminal liability for interfering statesman's activity in each case is explained. The review begins with the analysis of a Code of Laws of the Old Rus' State - Rus' Justice- created on the initiative of Yaroslav the Wise. The author analyses the Statutes of Lithuania, originally known as the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania, the Code of criminal and corrective penalties of Russia and the Soviet criminal law. The evolution of criminal liability for interfering in the activities of a statesman in modern Ukrainian criminal law has led to amendments to the Criminal Code, which are listed and commented on in the article. Summing up, the author proposes a periodization divided into 4 phases of the genesis of criminal liability for interfering in the activities of a statesman in Ukraine.

Key concepts: criminal liability, history of criminal law, statesman, interference in activity.

DOI 10.32518/2617-4162-2021-1-21-28

Вступ

Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини визнається головним обов'язком держави. В реалізації цього завдання важлива роль належить державним діячам. На сучасному етапі розвитку України, враховуючи складну соціально-політичну ситуацію, одним із пріоритетних заходів має бути вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, яке є неможливим без аналізу історичних витоків кримінальної відповідальності за втручання в діяльність державного діяча.

В українській кримінально-правовій науці є чимало досліджень окремих питань відповідальності за втручання в діяльність працівників правоохоронних та судових органів, державних діячів та ін.

Наприклад, питання відповідальності на основі положень чинного КК України за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу досліджувалося І. М. Чубом (Chub), В. І. Осадчим (Osadchyi), І. М. Залюловою (Zalialova).

Питання втручання в діяльність судових органів розглядали у своїх працях Р. В. Кархут (Karkhut), М. В. Шепітько (Shepitko), А. Г. Мартіросян (Martirosian), Є. О. Бунін (Bunin).

Питання щодо відповідальності та складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність правомочних осіб, на рівні наукових статей висвітлювали С. С. Аскеров (Askerov), О. О. Кваша (Kvasha), І. М. Чуб (Chub), С. Штогун (Shtohun), В. В. Сміх (Smikh), А. О. Мороз (Moroz), Є. О. Пилипенко (Pylypenko).

Водночас окремі дослідження злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у чинному КК України, зокрема і втручання в діяльність державного діяча як одного з таких злочинів, проводились В. І. Осадчим (Osadchyi), М. Довгалем (Dovhal), а також Ю. Дзюбою (Dziuba).

Комплексне дослідження всіх норм, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, проведено Є. В. Блажівським (Blazhivskiy), чия дисертація, як зазначає автор, є першим в Україні комплексним науковим дослідженням питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність особи за чинним КК України [1]. Натомість у науковій літературі відповідальність за втручання в діяльність державного діяча, на жаль, не отримала комплексного дослідження.

Отже, в сучасній українській кримінально-правовій літературі вказане питання окремо не досліджувалось, а лише під час вивчення загалом відповідальності за втручання у діяльність певних осіб.

З огляду на сутність указаних проблем *метою статті* є здійснення комплексного висвітлення історії розвитку кримінального національного законодавства, що встановлює відповідальність за втручання в діяльність державного діяча, спрямованого на виявлення недоліків у правовому регулюванні зазначених відносин, та розроблення на цій підставі пропозицій стосовно внесення змін до кримінального закону. Досягнення мети можливе лише за комплексного системного підходу до вирішення такого завдання – здійснення аналізу генезису кримінальної відповідальності за втручання в діяльність державного діяча.

1. Кримінально-правова охорона державних діячів до прийняття Кримінального кодексу України 2001 року

Як зазначалося, питання про історичні аспекти розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча залишилося поза увагою українських науковців. У кримінально-правовій літературі надано характеристику генези окремих видів відповідальності за втручання в діяльність певних осіб [2], проте вказане питання окремо не досліджувалося.

Розглянемо деякі нормативні акти минулого, які стосувалися кримінально-правової охорони державних діячів. Так, наприклад, у текстах Руської Правди як одного з найдавніших джерел права на теренах нашої держави, що сягає XI ст., з'являються перші спроби спеціалізованого захисту осіб, що служили князю та займали високі посади – княжих мужів [3] – від втручання у їх діяльність у формах убивства. Життя княжого мужа високо цінувалося саме у зв'язку з виконуваними обов'язками, а за його вбивство встановлювалася подвійна віра [4]. Водночас у Руській Правді не йдеться про злочини проти держави загалом, це пояснюється тим, що державні інститути тоді лише формувалися [5].

Статут Великого князівства Литовського 1529 р. приділяв чимало уваги кримінально-правовим нормам. До прийняття Статуту злочин сприймали як фізичну, матеріальну або моральну кривду, яку було завдано окремій особі або громаді, що свідчило про вплив на розвиток кримінального законодавства руського звичаєвого права. Статут поділяв злочини на такі види: проти держави; проти життя та здоров'я господаря (титул пра-

вителя Великого князівства Литовського); проти порядку управління; військові; проти правосуддя; проти особи; майнові злочини; проти сім'ї та моралі. Особи, які служили господарю, а саме радники та посланці, захищалися Статутом від образи. Злочини проти держави ще не вирізнялись. Оскільки держава базувалася на особистісних стосунках, а не на абстрагованій концепції держави, злочинам проти держави був притаманний особистісний відтінок, характерний для злочинів проти особи [6].

Донині дослідники не можуть дійти єдиної думки про те, як довго діяв Статут Великого князівства Литовського 1566 р. на українських землях. За Люблінською унією 1569 р. українські землі вийшли зі складу Великого князівства Литовського. Брацлавське, Волинське і Київське воєводства були приєднані до Польської держави. Водночас на них зберігалася чинне до інкорпорації законодавство, тобто Статут 1566 р. Завдяки тривалому застосуванню цього збірника законів на українських землях він отримав назву «Волинський». Від Статуту 1566 р., затвердженого Віленським сеймом, він відрізнявся тільки тим, що в ньому не було розділу II – «Про оборону земську», оскільки прийняття норм, що регулювали цю оборону, стало виключною прерогативою Речі Посполитої. За час існування Речі Посполитої не було прийнято офіційного рішення про припинення дії Статуту 1566 р.

У Статуті 1566 р. було значно розширено коло державних злочинів, але ставлення до них, як до злочинів проти особи, ще не подолано. Це, зокрема, простежується у таких складах злочинів, як образа (словесна) господаря, каліцтво посадових осіб великого князя тощо [7].

Статут Великого князівства Литовського 1588 р. діяв на українських землях майже до середини XIX ст. Слід зазначити, що розділ I Статуту 1588 р. майже повністю дублює аналогічний розділ Статуту 1566 р. Проте у ньому конкретизується поняття державного злочину, формується система державних злочинів, до якої, зокрема, законодавець відносить образу господаря та замах на його життя. Окремо вирізняються злочини проти порядку управління, з-поміж яких присутній такий склад злочину, як образа і каліцтво господарських урядників [8].

Проаналізувавши ці історико-правові джерела, бачимо, що у них існував кримінально-правовий захист діяльності влади, однак саме про захист від втручання в діяльність державного діяча не йшлося. У своїй монографії Г. Є. Бершов (Bershov) зауважує, що тогочасна

наука не знала суворої диференціації суспільних відносин, які є під кримінально-правовою охороною [9, с. 10].

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., яке діяло аж до 1917 р. (у редакціях 1857, 1866, 1885 років) – перший кримінальний кодекс Російської імперії, що діяв також і на українських землях. Уложення було кодифікованим нормативно-правовим актом, що поділявся на загальну й особливу частини і містив 12 розділів, 81 главу і 2224 статті, у яких за ступенем важливості охоронюваної сфери суспільних відносин передбачено злочини і проступки релігійні, державні, проти порядку управління, державної і громадської служби, постанов про повинності, проти доходів і майна казни, громадського благоустрою і благочинства, станової організації суспільства, життя, здоров'я, свободи та честі особи, проти сім'ї і власності.

Уложення містило низку складів злочинів, спрямованих на захист діяльності осіб, які виконували функції державних діячів. Вони викладені, зокрема, у III Розділі «Про злочини державні» Главі I «Про злочини проти Священної особи Государя Імператора і Членів Імператорського Дому», IV Розділі «Про злочини і проступки проти порядку управління» та V Розділі «Про злочини і проступки по службі державній і громадській» [10].

З огляду на розвиток кримінального законодавства України і тенденцію до диференціації відповідальності у ньому (від примітивно загального до сучасного деталізованого), витоки будь-якого кримінально-правового інституту можна відшукати в історичних правових джерелах. Однак водночас не слід забувати про призначення історичного (історико-порівняльного) методу в правовій науці [11].

Визначальним є те, що призначення історико-порівняльного методу полягає не в збагаченні історії права новими матеріалами, а у розкритті сутності наявного причинного зв'язку фактів із довколишніми явищами [12, с. 17].

За допомогою історичного методу необхідно відповісти на такі питання: з яких причин і коли виникла відповідна норма у кримінальному законодавстві; чому саме такою, а не іншою, є її редакція; які причини та чи була необхідність появи суміжних норм тощо.

З огляду на вказане, дослідження фокусуватиметься лише на тих історичних правових джерелах, які містили норми про відповідальність за втручання в діяльність державного діяча у сучасному кримінально-правовому розумінні.

У КК УСРР 1922 р. і КК УСРР 1927 р., на основі яких створено низку сучасних статей

Особливої частини КК України, немає окремої норми про відповідальність за втручання в діяльність державного діяча. В КК УСРР 1927 р. є лише ст. 73 Розділу 3 «Злочини проти порядку управління», яка була прототипом сучасної ст. 377 КК України і передбачала відповідальність за дії, які супроводжувалися погрозою вбивством, знищення майна чи вчинення насильства стосовно посадових осіб чи громадських працівників, що застосовувалися з метою припинення їх службової діяльності чи зміни її характеру на користь того, хто погрожує [13, с. 78]. КК УРСР 1960 р., що втратив чинність 2001 р., також не передбачав окремо складу злочину втручання в діяльність державного діяча.

2. Кримінально-правова охорона державних діячів після прийняття Кримінального кодексу України 2001 року

Вивчення зазначених історичних правових джерел дає підстави сказати, що до прийняття нового Кримінального кодексу України 2001 р. статті про відповідальність за втручання в діяльність державного діяча в законодавстві України не було. Чинним КК України вона була закріплена вперше.

Перша редакція ст. 344 КК України мала таке формулювання: «Незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Голову Рахункової палати або члена Рахункової палати, Голову або члена Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень – карається позбавленням волі на строк до трьох років. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища, – караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років» [14].

15 квітня 2008 р. набули чинності зміни до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів [15]. Завданням цього закону було внесення змін до КК України, які б передбачали гуманізацію кримінального законодавства, що є одним із важливих зобов'язань України перед Радою Європи. Вказане завдання пропонувалося реалізувати за допомогою част-

кової декриміналізації діянь, а також шляхом запровадження більш диференційованого підходу до вибору мір покарання за злочини. Ці зміни стосувалися і ст. 344 КК України.

Попередня редакція ч. 1 ст. 344 КК України передбачала покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років, яке було змінено на штраф від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від трьох до шести місяців, або обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на той самий строк. У ч. 2 ст. 344 санкція статті передбачала покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, що було замінене на покарання у вигляді штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [14].

У 2014 році набув чинності Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [16]. Цим законом вносилися такі зміни до тексту ст. 344 КК України: «Абзац перший частини першої статті 344 після слів «Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника» доповнити словами «Директора Національного антикорупційного бюро України»».

Рівень корупції в Україні демонструє тенденцію до поступового зниження протягом останніх чотирьох років, переважно завдяки розпочатим 2014 року реформам, але все ще залишається доволі високим [17]. На загальноєвропейському рівні [18] є чіткий консенсус, що корупція становить серйозну загрозу верховенству права, демократії та правам людини, нівелює соціальну справедливість, перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному функціонуванню ринкової економіки [19, с. 3].

Зважаючи на наведене, вважаємо обґрунтованим включення Директора Національного антикорупційного бюро до переліку осіб, кримінально-правова охорона діяльності яких встановлена ст. 344 КК України. Це дасть змогу знизити можливість протиправного впливу на керівника цього бюро.

2 липня 2015 року прийнято Закон України «Про Рахункову палату», яким вносилися такі зміни до КК України: в абзаці першому частини першої ст. 344 слова «члена Рахункової палати» замінялися словами «іншого члена Рахункової палати».

Згідно з ст. 17 нового Закону України «Про Рахункову палату», склад та структура Рахункової палати визначалася так: «Чле-

нами Рахункової палати є Голова Рахункової палати, його заступник та інші члени Рахункової палати» [20], тоді як у ст. 8 Закону України «Про рахункову палату», який втрачав чинність, склад Рахункової палати формулювався так: «До складу Рахункової палати входять Голова Рахункової палати та члени Рахункової палати: Перший заступник і заступник Голови, головні контролери та Секретар Рахункової палати» [21]. Отже, новий Закон України відніс Голову Рахункової палати до членів Рахункової палати.

З огляду на зазначене вважаємо внесені до редакції статті 344 КК України термінологічні доопрацювання доцільними.

22 вересня 2016 року прийнято Закон України «Про національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». У Прикінцевих положеннях Закону України пропонувалося абзац першої частини першої статті 344 КК України після слів «Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України» доповнити словами «члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [22].

21 грудня 2016 року Верховною Радою прийнято Закон України «Про Вищу раду правосуддя».

Основним завданням Вищої ради правосуддя як органу суддівського врядування є забезпечення незалежності судової влади з одночасним забезпеченням її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством. Окрім того, Вища рада правосуддя опікується формуванням доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, дотриманням норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Для реалізації вказаних завдань законом були передбачені відповідні інструменти.

Закон України «Про Вищу раду правосуддя» містить такі зміни до ст. 344 КК України: «Абзац першої частини першої статті 344 після слів «члена Кабінету Міністрів України» доповнити словами «Голову чи члена Вищої ради правосуддя, Голову чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України»» [23]. На нашу думку, це доповнення є доцільним, оскільки діяльність Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у рамках наданих цим законом повноважень не може бути віднесена до діяльності судових органів, що охороняється ст. 376 КК України. Кримінально-правова охорона діяльності зазначених осіб слугуватиме забезпеченню незалежності

Вищої ради правосуддя та незалежності судової влади.

Наступний етап змін тексту ст. 344 КК України пов'язаний із прийняттям Закону України «Про Конституційний Суд України». Зокрема, абзац перший частини першої ст. 344 КК України після слів «члена Кабінету Міністрів України» доповнювався словами «Голову Конституційного Суду України, суддю Конституційного Суду України». Вказані зміни, на нашу думку, є неприйнятними, оскільки правовий статус Голови та суддів Конституційного Суду України не підпадає під ознаки, що характерні державним діячам [24].

Висновки

На підставі викладеного, можна констатувати, що генезис кримінальної відповідальності за втручання у діяльність державного діяча в Україні нерозривно пов'язаний із розвитком законодавства тих держав, під владою яких перебували українські землі впродовж відповідних історичних періодів. У проаналізованих історико-правових джерелах бачимо, що у них був кримінально-правовий захист діяльності влади, однак саме про захист від втручання в діяльність державного діяча не йшлося. На відсутність формулювання відповідної норми впливав такий чинник, як рівень суспільної свідомості і юридично-нормативне ставлення до злочинності та її окремих видів; досягнення науки кримінального права; традиції і правонаступність.

Стаття про відповідальність за втручання в діяльність державного діяча в законодавстві України вперше з'явилася з прийняттям чинного КК України 2001 року і після того перелік осіб, які підпадають під її захист, неодноразово зазнавав змін.

На нашу думку, періодизацію історичного розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча на українських землях варто здійснювати, беручи до уваги ставлення законодавця до втручання в діяльність державного діяча. Пропонуємо виокремити такі періоди історії розвитку досліджуваного нами предмета:

1. Феодальне розуміння злочинів проти державного діяча (до 1922 р.).

2. Радянська доктрина кримінального права (1922–2001 рр.).

3. Поява норми (2001–2008 рр.) пов'язана з усвідомленням законодавцем необхідності врегулювання суспільних відносин у сфері захисту державного діяча від впливу на його діяльність шляхом виокремлення складу злочину.

4. Вдосконалення норми (2008 р. – сьогодення).

Список використаних джерел

1. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010.
2. Бершов Г. Є. Історія розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за втручання у діяльність судових органів (XI–XIX ст.). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 50–59.
3. Ключевский В. О. Полный курс русской истории: в одной книге; в совр. излож. Лин фон Паль. Москва : АСТ; СПб. : Астрель-СПб, 2009. 542 с. URL: <https://history.wikireading.ru/92484>
4. Руська Правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / за ред. проф. С. Юшкова. Київ : ВУАН, 1935. URL: <http://litopys.org.ua/yushkov/ys07.htm>
5. Посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля по уголовному праву Российской Федерации : автореферат дис. на соиск. уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Казань, 2007. 16 с.
6. Статути Великого князівства Литовського : У 3 т. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. л-ра, 2002. 462 с.
7. Статути Великого князівства Литовського : У 3 т. Т. 2. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. л-ра, 2003. 560 с.
8. Статути Великого князівства Литовського : У 3 т. Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 1 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. л-ра, 2004. 672 с.
9. Бершов Г. Є. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів : монографія / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : НікаНова, 2014. 228 с.
10. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных : издание 1885 г. // Сводъ законов Россійской Имперіи : издание неофициальное. В 16 т. Т. 15. Санкт-Петербург : Деятель, 1912. 202 с.
11. Кархут Р. В. Кримінальна відповідальність за втручання у діяльність судових органів за законодавством України та Республіки Польща : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2018.
12. Ніколаєнко Н. Сутність та особливості історико-порівняльного методу правових досліджень М. Ковалевського. *Віче*. 2010. № 14. С. 16–18.
13. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 года: Текст с постатейными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР (по 01.07.1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем / сост. И. И. Курицкий и др. Харьков : Юрид. из-во НКЮ УССР, 1927. 322 с.
14. Порівняльна таблиця 01.03.2007. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30911&pf35401=113002>
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо гуманізації кримінальної відповідальності) : Закон України від 15 квітня 2008 року № 270-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17>
16. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
17. Індекс сприйняття корупції – 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2018/>
18. The Council of Europe's Civil Law Convention on Corruption of 4 November 1999 (Preamble). URL: <https://rm.coe.int/168007f3f6>
19. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ : Баїте, 2018. 472 с.
20. Про Рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19/paran403#n403>
21. Про Рахункову палату : Закон України від 11 липня 1996 року № 315/96-ВР. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16742942>
22. Про національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#n492>
23. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
24. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про Конституційний Суд України». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61971&pf35401=428850>

References

1. Blazhivskiy, Ye. M. (2010). Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia v diia-lnist za kryminalnym pravom Ukrainy [Criminal liability for interfering in the activities under the criminal law of Ukraine]. Lviv [in Ukr.].
2. Bershov, H. Ie. (2012). Istoriia rozvytku zakonodavstva pro kryminalnu vidpovidalnist za vtruchannia u diialnist sudovykh orhaniv (XI–XIX st.) [History of the development of legislation on criminal liability for interference in the activities of judicial authorities (XI–XIX centuries)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav (Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs)*, 3, 50–59 [in Ukr.].
3. Kliuchevskiy, V. O. (2009). Polnyi kurs russkoi istorii: v odnoi knige; v sovr. izlozh. Lyn fon Pal [Full course of Russian history: in one book; in modern exhibit Lynn von Pal]. M.: AST; SPB.: Astrel-SPb. Retrieved from <https://history.wikireading.ru/92484> [in Russ.].
4. Yushkova, S. (Ed.) (1935). *Ruska Pravda. Teksty na osnovi 7 spyskiv ta 5 redaktsii* [Russian Truth. Texts based on 7 lists and 5 editions]. Kyiv : VUAN [in Ukr.].
5. Sedykh, A. V. (2007). Posiagatelstvo na zhyzn gosudarstvennogo ili obshchestvennogo deiatelia po ugovornomu pravu Rossyiskoi Federatsyi [Encroachment on the life of a statesman or public figure under the criminal law of the Russian Federation]. Kazan [in Russ.].
6. Kivalov, S., Muzychenko, P., & Pankov, A. (Eds.) (2002). Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania]. (Vols. 1–3); Vol. 1: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1529 roku [Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1529]. Odesa: Yuryd. l-ra [in Ukr.].
7. Kivalov, S., Muzychenko, P., & Pankov, A. (Eds.) (2003). Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania]. (Vols. 1–3); Vol. 2: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1566 roku [Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1566]. Odesa: Yuryd. l-ra [in Ukr.].
8. Kivalov, S., Muzychenko, P., & Pankov, A. (Eds.) (2004). Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania]. (Vols. 1–3); Vol. 3: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1588 roku [Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1588]. Odesa: Yuryd. l-ra [in Ukr.].
9. Bershov, H. Ie. (2014). Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia v diialnist sudovykh orhaniv [Criminal liability for interference in the activities of judicial authorities]. O. M. Lytvynova (Ed.). Kharkiv: NikaNova [in Ukr.].
10. Svod' zakonov Rossiyskoy Imperii : izdanie neofitsialnoe [Code of Laws of the Russian Empire: unofficial edition]. (Vols. 1–16); Vol. 15: Ulozhenie o nakazaniyah' ugovnykh' i ispravitelnykh : izdanie 1885 g. [Code of Criminal and Correctional Punishments: 1885 edition]. (1912). S.-Peterburg : Deyatel [in Russ.].
11. Karkhut, R. V. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia u diialnist sudovykh orhaniv za zakonodavstvom Ukrainy ta Respubliky Polshcha [Criminal liability for interference in the activities of judicial authorities under the legislation of Ukraine and the Republic of Poland]. Kyiv [in Ukr.].
12. Nikolaienko, N. (2010). Sutnist ta osoblyvosti istoriko-porivnialnoho metodu pravovykh doslidzhen M. Kovalevskoho [The essence and features of the historical and comparative method of legal research of M. Kovalevsky]. *Viche (Chamber)*, 14, 16–18 [in Ukr.].
13. Kurytskyi, Y. Y. (Ed.) et al. (1927). Uholovnyi kodeks USSR u redaktsyy 1927 goda: Tekst s postateinymy raziasneniyami iz tsyrkuliarov i postanovlenyi Narkomiusta i Verkhovnoho Suda USSR (po 01.07.1927h.) s sopostavytelnoi tablytsei statei UK staroi i novoi redaktsyy i alfavytno-predmetnym ukazatelem [The Criminal Code of the Ukrainian SSR as amended in 1927: Text with line-by-line explanations from the circulars and resolutions of the People's Commissariat of Justice and the Supreme Court of the Ukrainian SSR (up to 01.07.1927) with a comparative table of articles of the Criminal Code of the old and new editions and an alphabetical index]. Kharkov: Yuryd. iz-vo NKlu USSR [in Russ.].
14. Porivnialna tablytsia 01.03.2007 [Comparative table 01.03.2007]. Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30911&pf35401=113002> [in Ukr.].
15. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalno-protsesualnoho kodeksiv Ukrainy (shchodo humanizatsii kryminalnoi vidpovidalnosti) [On Amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedural Code of Ukraine Regarding the Humanization of Criminal Responsibility]: Zakon Ukrainy vid 15 kvitnia 2008 roku № 270-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17> [in Ukr.].
16. Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy [On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1698-VII (Law of Ukraine of 15 April 2008 № 1698-VII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> [in Ukr.].
17. Indeks spryiniattia koruptsii – 2018 [Corruption Perceptions Index – 2018]. Retrieved from <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprynyattya-koruptsiyi-2018> [in Ukr.].
18. The Council of Europe's Civil Law Convention on Corruption of 4 November 1999 (Preamble). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007f3f6>

19. Khavroniuk, M. I. (Ed.). (2018). Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii» [Scientific and practical commentary to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption»]. Kyiv: Vaite [in Ukr.].
20. Pro Rakhunkovu palatu [On the Accounting Chamber]: Zakon Ukrainy vid 2 lypnia 2015 roku № 576-VIII (Law of Ukraine of 2 July 2015 № 576-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19/paran403#n403> [in Ukr.].
21. Pro Rakhunkovu palatu [On the Accounting Chamber]: Zakon Ukrainy vid 11 lypnia 1996 roku № 315/96-VR (Law of Ukraine of 11 July 1996 N 315/96-VR). Retrieved from <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16742942> [in Ukr.].
22. Pro natsionalnu komisiuu, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh [On the National Commission for State Regulation of Energy and Utilities]: Zakon Ukrainy vid 22 veresnia 2016 roku № 1540-VIII (Law of Ukraine of 22 September 2016 № 1540-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#n492> [in Ukr.].
23. Pro Vyshchu radu pravosuddia [On the High Council of Justice]: Zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2016 roku № 1798-VIII (Law of Ukraine of 21 December 2016 № 1798-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> [in Ukr.].
24. Zauvazhennia Holovnoho yurydychnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy do proektu zakonu Ukrainy «Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy» [Remarks of the Main Legal Department of the Office of the Verkhovna Rada of Ukraine to the Draft Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”]. Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61971&pf35401=428850> [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 28.12.2020

прийнята до друку 15.03.2021

The article: is received 28.12.2020

is accepted 15.03.2021